



(กสม. แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 27/2567)

กสม. เสนอทบทวนสถานที่ตั้งโครงการเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ในพื้นที่ อ.องครักษ์ จ.นครนายก
ย้ำประชาชนต้องมีส่วนร่วมตัดสินใจ
- ระดมสมาชิกเครือข่ายระดับพื้นที่วางแนวทางแก้ไขปัญหาสิทธิสถานะ กรณีกลุ่มนักเรียนรหัส G
กฤษฎาสมณेर คนไทยพลัดถิ่น และผู้สูงอายุ เข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน

วันศุกร์ที่ 9 สิงหาคม 2567 เวลา 10.30 น. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) โดยนายสันต์ ภัยหลิกดิ์ และนางสาวศยามล ไกยูรวงศ์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แลงข่าวเด่นประจำสัปดาห์ ครั้งที่ 27/2567 โดยมีวาระสำคัญดังนี้

1. กสม. เสนอทบทวนสถานที่ตั้งโครงการเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาด 20 เมกะวัตต์ ในพื้นที่ อ.องครักษ์ จ.นครนายก ย้ำชุมชนและประชาชนที่จะได้รับผลกระทบต้องมีส่วนร่วมตัดสินใจ

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ได้รับเรื่องร้องเรียนจาก สมาคมพลเมืองนครนายกเมื่อเดือนเมษายน 2565 ระบุว่า สถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน) (ผู้ถูกร้อง) จะดำเนินโครงการเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์วิจัยเครื่องใหม่ เพื่อการแพทย์ เกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ขนาด 15 - 20 เมกะวัตต์ ในพื้นที่หมู่ที่ 2 ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก โดยได้จ้างบริษัทที่ปรึกษาแห่งหนึ่งจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ หรือ รายงาน EHIA ผู้ร้องเห็นว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวอาจละเมิดสิทธิของประชาชนในหลายประเด็น อาทิ ใช้ข้อมูลเก่าตั้งแต่ปี 2533 ในการเลือกสถานที่ตั้งโครงการ โดยไม่ทำประชาพิจารณ์และให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการไม่ครบถ้วน ขาดความโปร่งใส สถานที่ตั้งไม่มีความเหมาะสม เสี่ยงต่อความปลอดภัยจากสารกัมมันตรังสีรั่วไหลปนเปื้อนในน้ำ และสู่ชั้นดิน การเกิดแผ่นดินไหวและการก่อวินาศกรรม ไม่มีการจัดทำรายงาน EHIA ในการใช้พื้นที่เก็บกากกัมมันตรังสี และการจัดทำรายงาน EHIA โครงการไม่มีการหารือก่อนรับฟังข้อเท็จจริงจากผู้ที่อยู่จะได้รับผลกระทบ อีกทั้งกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนไม่ครอบคลุม จึงขอให้ตรวจสอบ

กสม. ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงจากทุกฝ่าย หลักกฎหมาย และหลักสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องแล้วเห็นว่าการนี้ตามคำร้องมีประเด็นที่ต้องพิจารณา 2 ประเด็น ดังนี้

(1) สถานที่ตั้งโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เครื่องใหม่ ขนาด 20 เมกะวัตต์ มีความเหมาะสมหรือไม่ เห็นว่า การที่สถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ ผู้ถูกร้อง ดำเนินโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เครื่องใหม่ จากขนาด 10 เมกะวัตต์ เป็นขนาด 20 เมกะวัตต์ โดยยังคงใช้พื้นที่ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก อันเป็นสถานที่ตั้งโครงการเดิม ซึ่งเป็นการเลือกพื้นที่เมื่อ 30 กว่าปีที่แล้ว ปัจจุบันสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ที่ชุมชนอาศัยหนาแน่น และผลการศึกษาศาสนาที่ตั้งของผู้ถูกร้องที่ศึกษารายละเอียดเชิงลึกของสถานที่ในด้านวิศวกรรม และด้านสิ่งแวดล้อม สรุปว่า ยังมีความเสี่ยง

ในกรณีสารกัมมันตรังสีรั่วไหลไปสู่แหล่งน้ำ น้ำบาดาล และอากาศ มีความเสี่ยงต่อน้ำท่วม และมีความไม่ชัดเจนของความเสียหายเรื่องแผ่นดินไหว อีกทั้งยังไม่มีบริษัทรับประกันความเสียหายและการชดเชยเยียวยาอันเกิดจากผลกระทบจากสถานประกอบการนิวเคลียร์ การดำเนินโครงการดังกล่าวจึงมีความเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน สร้างความหวาดกลัว ความห่วงกังวลต่อประชาชนที่อยู่รอบบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอย่างมาก สถานที่ตั้งจึงไม่มีความเหมาะสม ซึ่งผู้ถูกร้องจะต้องจัดหาพื้นที่ใหม่ โดยให้ยึดหลักการระวังไว้ก่อน (precautionary principle) เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้น จากกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์หรือสิ่งแวดล้อม ประเด็นนี้จึงรับฟังได้ว่า มีการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(2) การรับฟังความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมของประชาชนตามกระบวนการจัดทำรายงาน EHIA ของโครงการมีการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่ เห็นว่า แม้ก่อนเริ่มโครงการในปี 2563 สถาบันเทคโนโลยีนิวเคลียร์แห่งชาติ ผู้ถูกร้องได้ประชาสัมพันธ์และทำประชาคมเพื่อให้ทราบรายละเอียดเบื้องต้นของโครงการ ต่อมาในปี 2565 มีการจัดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจำนวน 2 ครั้ง เพื่อประกอบการจัดทำรายงาน EHIA โดยครอบคลุมบริเวณพื้นที่โครงการและรัศมี 5 กิโลเมตร ซึ่งมีประชากรอยู่จำนวน 38,082 คน แต่จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมรับฟังความคิดเห็นครั้งที่ 1 จำนวน 730 คน และครั้งที่ 2 จำนวน 289 คน คิดเป็นร้อยละ 1.92 และ ร้อยละ 0.76 เท่านั้น เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่มีอยู่ทั้งหมดรอบบริเวณพื้นที่โครงการ

อีกทั้งในรายงาน EHIA ไม่มีข้อมูลรายละเอียดของเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ขนาด 20 เมกะวัตต์ ที่ชัดเจน และการดำเนินโครงการที่ผ่านมายังมีข้อร้องเรียน ข้อห่วงกังวล และมีการคัดค้านโครงการมาอย่างต่อเนื่อง ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ (1) สถานที่ตั้งที่ไม่มีความเหมาะสมตามหลักการของทบวงการพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) (2) สถานที่เก็บและการทำลายกากกัมมันตรังสี 2 แห่ง โดยเฉพาะที่ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ยังพบว่ามีสารปนเปื้อนสารกัมมันตภาพรังสี (3) กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานประกอบการนิวเคลียร์ที่ยังอยู่ระหว่างดำเนินการของสำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ และ (4) ปัญหาข้อพิพาทโครงการนิวเคลียร์เดิมกับบริษัทเอกชน ซึ่งคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ที่ยังไม่ได้รับทราบข้อมูลจนเป็นที่ยุติ แต่ผู้ถูกร้องและบริษัทที่ปรึกษายังคงดำเนินโครงการต่อไป โดยไม่ได้นำข้อร้องเรียนและข้อห่วงกังวลของประชาชนในพื้นที่มาพิจารณาอย่างแท้จริง

และเมื่อเทียบกับโครงการ BNCT ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งเป็นสถานประกอบการนิวเคลียร์แห่งแรกภายใต้กฎกระทรวง การอนุญาตให้ใช้พื้นที่เพื่อตั้งสถานประกอบการทางนิวเคลียร์ พ.ศ. 2563 ที่ได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนที่อยู่บริเวณโดยรอบโครงการและไม่เคยได้รับการร้องเรียน เนื่องจากได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และนำเสนอให้เห็นเป็นรูปธรรม ประชาสัมพันธ์ และจัดทำเอกสารเผยแพร่ผ่านช่องทางต่าง ๆ เน้นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีภาพประกอบ ทำวิดีโอสาริตความปลอดภัย และโครงสร้างของอาคารที่มีความปลอดภัย รวมทั้งจัดทำโครงสร้างเสมือนจริง เพื่อสาริตการทำงานของเครื่องปฏิกรณ์ สร้างความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการดังกล่าวกับประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง

ประกอบกับความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการ เป็นเรื่องสำคัญที่หน่วยงานรัฐต้องมีการประชาสัมพันธ์ เปิดเผยข้อมูล และสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชน เกิดความมั่นใจต่อพลังงานนิวเคลียร์

จึงสรุปได้ว่า การรับฟังความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมของประชาชนตาม กระบวนการจัดทำรายงาน EHIA ของโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ขนาด 20 เมกะวัตต์ ของผู้ถูกร้อง มีการกระทำหรือละเลยการกระทำอันเป็นการกระทำละเมิดสิทธิมนุษยชน

ด้วยเหตุผลข้างต้น กสม. ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2567 จึงมีมติให้เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิด สิทธิมนุษยชน ดังนี้

(1) ให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อทบทวน สถานที่ตั้ง โครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ขนาด 20 เมกะวัตต์ ในพื้นที่ตำบลทรายมูล อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกของผู้ถูกร้อง โดยศึกษาและพิจารณาพื้นที่อื่นที่มีความเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ของ ทบวงพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศในการดำเนินโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เครื่องใหม่ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม โดยนำข้อคิดเห็น ข้อห่วงกังวล ของประชาชนที่ ผ่านมาไปปรับใช้ในพื้นที่ตั้งโครงการใหม่ และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชน รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงน้อยที่สุด และจัดทำแผนดำเนินโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์ ในพื้นที่แห่งใหม่ โดยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ความคุ้มค่าของโครงการ ผลกระทบ มาตรการป้องกันต่าง ๆ กรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน หรือมีภัยพิบัติที่เกิดขึ้น การชดเชยเยียวยา การติดตามตรวจสอบ อย่างเคร่งครัด รวมทั้งการจัดการกากกัมมันตรังสี และสถานที่จัดเก็บกากกัมมันตรังสี ให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วน เข้าใจได้ง่าย และจัดรับฟังความคิดเห็นผ่านสื่อออนไลน์ โดยเปิดโอกาสให้นักวิชาการ ภาคประชาชน และผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบในวงกว้าง สามารถเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและนำเสนอ ข้อมูลประกอบการตัดสินใจรวมทั้งให้นำความคิดเห็น ข้อห่วงกังวล รวมถึงความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่ อาจเกิดขึ้นจากโครงการที่ผ่านมาไปประกอบการดำเนินการโครงการใหม่ด้วย

(2) ให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสนอคณะกรรมาการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อทบทวนประเภทโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพในวงกว้าง และมีความเสี่ยงและเป็นอันตรายสูง โดยเฉพาะโครงการจัดตั้งเครื่องปฏิกรณ์ นิวเคลียร์หรือโครงการที่เกี่ยวกับพลังงานนิวเคลียร์ ให้มีมาตรการป้องกันควบคุมอย่างรวดเร็วและปลอดภัย ซึ่งรวมทั้งในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน หรือมีภัยพิบัติที่เกิดจากการดำเนินการ มาตรการการชดเชยเยียวยา การตรวจสอบอย่างเคร่งครัด และการติดตามเพื่อให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน และสามารถ คุ้มครองสิ่งแวดล้อมทุกด้าน รวมทั้งให้มีการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

(3) ให้สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ กำกับดูแลการจัดการกากกัมมันตรังสีของผู้ถูกร้องทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ที่สำนักงานที่คลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และสำนักงานที่องค์กรภัยจังหวัดนครนายกในการจัดเก็บกากกัมมันตรังสี โดยให้มีการตรวจสอบการปนเปื้อนสารกัมมันตรังสีเป็นประจำทุกเดือนและรายงานให้ประชาชนทั่วไปและพื้นที่ใกล้เคียงทราบผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่น

2. กสม. ระดมสมาชิกเครือข่ายในระดับพื้นที่วางแนวทางแก้ไขปัญหาสิทธิสถานะกรณีกลุ่มนักเรียนรหัส G ภัยพิบัติตามแนวชายแดน คนไทยพลัดถิ่น และผู้สูงอายุจำนวนมาก เข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน

นายวสันต์ ภัยพิบัติ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เปิดเผยว่า ปัญหาสิทธิและสถานะบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติที่ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้ เป็นปัญหาสำคัญที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง จากตัวเลขของกรมการปกครองเมื่อเดือนตุลาคม 2566 พบว่าประเทศไทยมีบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยจำนวน 990,924 คน หรือเกือบ 1 ล้านคน ตั้งแต่ปี 2565 – 2566 ที่ผ่านมา กสม. จึงได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายภาครัฐและภาคประชาสังคมจัดงานสัมมนาสิทธิมนุษยชน เพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสถานะทางทะเบียนของบุคคลไร้บรรลุป่าหมายการจัดการไร้รัฐไร้สัญชาติ (Zero Statelessness) และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพบข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) ปัญหาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนการขอพิสูจน์หรือแก้ไขสถานะบุคคล ทศนคติและความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้ทรงสิทธิ (rights holder) และผู้มีหน้าที่ (duty bearer) เกี่ยวกับการพิสูจน์สถานะบุคคลโดยใช้ดุลพินิจอย่างเหมาะสม และไม่สร้างภาระเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด และ (2) ปัญหาความล่าช้าของการตรวจพิสูจน์และการกำหนดสถานะบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่คล่องตัว บุคลากรไม่เพียงพอ และการปรับเปลี่ยนโยกย้ายบุคลากรทำให้ระบบการทำงานสะดุด และไม่มีการจัดการฝึกอบรม หรือสร้างความชำนาญให้กับผู้ปฏิบัติงาน

เพื่อสนับสนุนให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ทรงสิทธิ และหน่วยงานที่มีหน้าที่ รวมทั้งเพื่อให้มีการทบทวนกฎหมาย นโยบาย และแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์การแก้ไขปัญหาการไร้รัฐไร้สัญชาติอย่างต่อเนื่อง เมื่อวันที่ 1 – 2 สิงหาคม 2567 กสม. จึงได้จัดงาน “สัมมนาเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหาสถานะบุคคล” ณ โรงแรมดวงตะวัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีภาคส่วนต่าง ๆ กว่า 190 คนเข้าร่วม ประกอบด้วย (1) กลุ่มบุคคลไร้รัฐไร้สัญชาติ และองค์กรภาคประชาสังคม (2) ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นภาคีเชิงยุทธศาสตร์ ได้แก่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (มท.) กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) และภาคีสนับสนุน ได้แก่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมสอบสวนคดีพิเศษ และสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม (ยธ.)

ภาคีเครือข่ายที่เข้าร่วมการประชุมสมัชชาเครือข่ายในระดับพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาสิทธิและสถานะของกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่มหลัก สรุปได้ดังนี้ (1) กลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยอักษร G นักเรียนที่ยังไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมาย หรือเลข 13 หลัก ซึ่งต้องมีตัวเลขประจำตัวเพื่อใช้ในการระบบการศึกษา แม้ได้รับการกำหนดรหัส G เพื่อได้รับสิทธิทางการศึกษาแล้วแต่ยังมีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในด้านอื่น ๆ ได้ เนื่องจากยังไม่ได้รับการจัดทำสถานะบุคคลตามกฎหมายและการกำหนดเลขประจำตัว 13 หลัก เช่น สิทธิด้านสาธารณสุข เสรีภาพในการเดินทาง การเข้าถึงกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา การเปิดบัญชีธนาคาร และสิทธิในการทำงาน (2) กลุ่มพระภิกษุและสามเณรที่ไร้รัฐไร้สัญชาติ บุคคลไร้สถานะประสบปัญหาไม่สามารถบรรพชาหรืออุปสมบทได้ เนื่องจากมีกฎหมายธรรมนูญกำหนดให้พระอุปัชฌาย์ต้องสอบสวนกุลบุตรให้ได้คุณลักษณะว่าเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลหรืออำเภอที่จะบวชหรือแม้มีภูมิลำเนาในเขตอื่นก็ต้องปรากฏว่าเป็นคนมีหลักฐาน มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่ใช่คนจรจัด หรือหากบุคคลไร้สถานะได้รับการอุปสมบท พระอุปัชฌาย์ก็ไม่อาจรับรองสถานะ และไม่อาจได้รับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ แม้จะมีคุณสมบัติทางพระธรรมวินัยที่เหมาะสมก็ตาม นอกจากนี้ ปัจจุบันยังไม่พบว่าหน่วยงานใดของรัฐเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาสถานะบุคคลของพระภิกษุและสามเณรอย่างเป็นรูปธรรม

(3) กลุ่มคนไทยพลัดถิ่น แม้รัฐบาลจะแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างโดยปรับปรุงกฎหมาย คือพระราชบัญญัติสัญชาติไทย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับรองความเป็นคนไทยพลัดถิ่น และออกกฎกระทรวงรองรับทำให้คนไทยพลัดถิ่นเป็นบุคคลผู้มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย ซึ่งมีผลบังคับใช้กฎหมายมาแล้วกว่าสิบปี แต่กระบวนการยังเป็นไปอย่างล่าช้า และยังมีกลุ่มคนไทยพลัดถิ่นจำนวนมากที่ตกสำรวจ และ (4) กลุ่มผู้สูงอายุไร้รัฐไร้สัญชาติ ซึ่งจะต้องได้รับการแปลงสัญชาติเป็นไทย แต่หลักเกณฑ์ประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการเข้าถึงสัญชาติของกลุ่มผู้สูงอายุ คือ การกำหนดให้มีหลักฐานอย่างเฉพาะเจาะจงว่าเป็นคนต่างด้าวเข้าเมือง โดยชอบด้วยกฎหมายและมีถิ่นที่อยู่ถาวรในราชอาณาจักรไทยตามกฎหมายคนเข้าเมืองมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีเท่านั้น โดยจะต้องดำเนินการขอและได้รับอนุมัติให้มีสถานะฯ ซึ่งการพิจารณาอนุมัติเป็นรายกรณีเฉพาะตัวเป็นไปอย่างล่าช้า ทำให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลเปราะบางที่อยู่ในช่วงบั้นปลายของชีวิตไม่อาจเข้าถึงสวัสดิการขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงสิทธิในสุขภาพและการรักษาพยาบาลต่าง ๆ ได้

ทั้งนี้เพื่อให้การแก้ไขปัญหาสิทธิสถานะบุคคลมีความก้าวหน้าในเชิงนโยบายและเกิดผลเป็นรูปธรรม เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2567 สมัชชาเครือข่ายในระดับพื้นที่ จึงได้ประกาศเจตนารมณ์ในการพัฒนานโยบายแก้ไขปัญหาสิทธิและสถานะบุคคล โดยมีสาระสำคัญดังนี้

(1) ให้มีการปรับแก้กฎหมาย และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้สถานะบุคคล เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติ ตั้งแต่การกำหนดสถานะบุคคล เพื่อให้เข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิทางการศึกษา สิทธิในสุขภาพ (การรักษาพยาบาล) และการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และร่วมกันขับเคลื่อนให้มีระบบติดตามการบริหารจัดการสถานะบุคคลตลอดจนผลักดันกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน (2) การนำบทเรียนการแก้ไขปัญหาบุคคล

ผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิที่ประสบความสำเร็จทั้งในส่วนของกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มีเลขประจำตัวขึ้นต้นด้วยอักษร G คนไทยพลัดถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ และผู้ตรวจหรือถูกจำหน่ายชื่อจากทะเบียน รวมถึงคนไร้รัฐ ไปปรับใช้เพื่อเร่งรัดกระบวนการกำหนดสถานะแก่ผู้ที่ยังมีปัญหาและขจัดความไร้รัฐให้หมดไป (zero statelessness) ร่วมกับภาคีเครือข่าย

(3) เร่งรัดการแก้ไขปัญหาสิทธิและสถานะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเปราะบาง เด็กและเยาวชนและผู้สูงอายุ โดยหากเป็นกรณีชนกลุ่มน้อย ขอให้พิจารณาโดยใช้เงื่อนไขคนที่อาศัยอยู่นาน ผสมกลมกลืนและทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ และพิจารณาแยกออกจากคนต่างด้าวทั่วไป เพื่อมิให้ปะปน หรือทำให้เสียเวลาเนื่องจากความไม่ไว้วางใจต่าง ๆ และเพิ่มเติมกลไกหรือจำนวนผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจำนวนบุคลากรทางทะเบียนในบางพื้นที่ (อำเภอ) ให้เพียงพอควบคู่กับการทำงานกับอาสาสมัครที่มีอยู่

(4) ส่งเสริมสนับสนุนการบูรณาการการทำงานเพื่อจัดการปัญหาสถานะบุคคลร่วมกันทั้งองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคประชาสังคม สถาบันนักวิชาการ และภาคีเครือข่าย ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดห้องทะเบียน คลินิกกฎหมาย และการตรวจ DNA เคลื่อนที่ เป็นต้น และ (5) จัดทำแผนระดับชาติที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาสิทธิและสถานะบุคคล โดยลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และบูรณาการความร่วมมือทั้งในพื้นที่ และระหว่างพื้นที่กรณีที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามไปมา

“เรื่องสิทธิและสถานะบุคคล ทำให้เห็นความรุนแรงของปัญหาในสองระดับ คือ ระดับโครงสร้างของกฎหมายและนโยบายที่ไม่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคในการรับรองความเป็นคน และระดับวัฒนธรรม คือทัศนคติต่อการแก้ไขหรือมองเห็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐาน จากการให้ความสำคัญกับเลข 13 หลักมากกว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนที่คนทุกคนพึงมี ซึ่งเป็นปัญหาที่ กสม. และภาคีเครือข่ายจะร่วมมือกันผลักดันให้มีการแก้ไขเชิงรูปธรรม ทั้งในแง่การดำเนินงานของกลไกในประเทศที่ยังยึดถือระเบียบปฏิบัติที่แข็งตัว โดยไม่เชื่อมโยงกับมาตรฐานระหว่างประเทศ และการใช้ดุลพินิจ อนุมัติอนุญาตมากกว่ากฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระในการพิสูจน์สถานะของประชาชน ทั้งนี้ กสม. จะเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานแบบทางการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติต่อไป” นายวสันต์ กล่าว

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

9 สิงหาคม 2567